

OBSAH

Předmluva	11
-----------------	----

ÚVOD

(Petr Daněk, Jiří Tomeš, Petr Jehlička)

1. Stát jako sociální konstrukce	13
2. Sociální věda v českém postkomunistickém kontextu	14
3. Vývoj anglosaské politické geografie	17
4. Peripetie české politické geografie	20
5. Struktura publikace	21

KAPITOLA 1

Nerovnoměrný rozvoj světa: kolonialismus, neokolonialismus a diskurz rozvoje (Petr Daněk)

Úvod	28
1. Historie systému světového hospodářství	30
1.1. Kolonialismus, fáze I: objevy, obchod a drancování (1500–1800)	31
1.2. Kolonialismus, fáze II: průmyslová revoluce, volný trh a rozdělení světa	32
1.3. Dekolonizace: konec formálního impéria	35
1.4. Postskript: dekolonizace, geopolitika a třetí svět	37
2. Kolonialismus: komplexní dědictví	39
2.1. Co je na třetím světě postkoloniálního?	40
2.2. Hospodářské důsledky kolonialismu	42
2.3. Dynamika nerovnoměrného rozvoje: OPEC, malí tygři a konec třetího světa	44
3. Rozvoj jako diskurz: teorie a politika rozvoje	47
3.1. Rozvoj jako modernizace	47
3.2. Teorie závislosti	49
3.3. Marxistická kritika	51
3.4. Kontrarevoluce v teorii a politice rozvoje	51
3.5. Rozvoj jako konec rozvoje?	53
Závěr	55

KAPITOLA 2

Globalizace a její společenské a geografické důsledky (Luděk Sýkora)

Úvod: Globalizace	59
1. Vznik a vývoj globalizace	59
2. Podmínky pro rozvoj globalizace	64
2.1. Informační technologie a rozvoj informační společnosti	64

2.2. Deregulace	66
3. Společenské důsledky globalizace	69
3.1. Globalizace, časoprostorová komprese a její nerovnoměrné sociální dopady	69
3.2. Kde se koncentruje moc? Nadnárodní společnosti versus stát	70
3.3. Kde se rozhoduje? Globální finanční trhy versus stát	71
4. Geografické dopady globalizace	72
4.1. Makrogeografické dopady globalizace	73
4.2. Globalizace a místní restrukturalizace na příkladu velkých měst vyspělého světa	75
Závěr: Budoucnost globalizace	77

KAPITOLA 3

Mezinárodní politika životního prostředí: konflikt mezi integrálním ekosystémem a fragmentárním systémem států? (Petr Jehlička)

Úvod	80
1. Vývoj environmentální problematiky během druhé poloviny 20. století	81
1.1. Vývoj politiky životního prostředí na národní úrovni	82
1.2. Znečištění ovzduší: od lokálních zdravotních rizik po globální politiku	83
2. Internacionalizace environmentálních problémů v politice	85
3. Ekologický systém a systém suverénních států	88
4. Mezinárodní environmentální režimy a epistemické komunity	93
4.1. Epistemické komunity	94
4.2. Mezinárodní environmentální režimy	94
4.3. Tragédie společného majetku a regulační environmentální režimy	94
5. Kritika teoretického rámce režimů	100
Závěr	101

KAPITOLA 4

Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí (Petr Halaxa)

Úvod – Význam zahraniční pomoci v současném světě	104
1. Definice zahraniční pomoci	105
2. Historie poskytování rozvojové pomoci	106
2.1. První období: rozvoj prostřednictvím kapitálu a růstu (1950–1965)	108
2.2. Druhé období: koncept vzájemné závislosti (1965–1980)	109
2.3. Třetí období: programy strukturální adaptace a zvyšování úlohy nevládních organizací (80. léta)	109
2.4. Čtvrté období: konec studené války (90. léta)	110
3. Sektorové trendy	111
4. Příklady úspěšných projektů zahraniční pomoci	112
4.1. Podpora demokratickým iniciativám v oblasti lidských práv v Moldavsku	112
4.2. Management mořských zdrojů	113
5. Podmínky poskytování rozvojové pomoci	113
6. Nejvýznamnější dárci – země OECD	114
7. Institucionální zabezpečení rozvojové pomoci	115
8. Rozsah poskytované rozvojové pomoci	116
9. Základní trendy	117
10. Příjemci rozvojové pomoci	119
11. Efektivita zahraniční pomoci	119
11.1. Hodnocení efektivity pomoci – příklad Vietnamu	121
12. Kvalita pomoci, praxe jejího poskytování a komerční tlaky	122

KAPITOLA 5**Zemědělství rozvojových zemí: industrializace versus udržitelnost? (Eva Reinöhllová)**

Úvod	128
1. Dostatek potravin pro všechny?	130
2. Zemědělství jako ukazatel ekonomické vyspělosti	131
2.1. Podíl pracujících v zemědělství	132
2.2. Podíl zemědělství na tvorbě hrubého domácího produktu	132
3. Rozvoj zemědělství	133
3.1. Varianty vývoje zemědělství v rozvojových zemích	134
4. Trvale udržitelné zemědělství – „alternativní“ transformace ve smyslu trvalé udržitelnosti	135
5. Transformace zemědělství – „klasická“ transformace ve smyslu intenzifikace a industrializace	136
5.1. Intenzivní zemědělství vyspělých zemí jako model pro transformaci	137
6. Předpoklady transformace	137
6.1. Pozemkové reformy	138
6.2. Spolupráce agrárního sektoru s ostatními sektory	141
7. Bariéry transformace	142
7.1. Samožásobitelské zemědělství jako bariéra transformace	143
7.2. Ekonomické bariéry	145
7.3. Ekologické bariéry	145
7.4. Psychické bariéry	147
Závěr	148

KAPITOLA 6**Geopolitika: nástroj a proces politické organizace prostoru (Jiří Tomeš)**

Úvod	151
1. Geopolitika jako věda	153
2. Geopolitika jako aplikovaná věda	156
3. Geopolitika jako teorie	158
4. Geopolitika jako metoda a analýza	159
5. Geopolitika jako koncepce, strategie, doktrína a kód	160
6. Geopolitika v postmoderním pojetí, jako flexibilní fenomén	163
7. Geopolitika jako politika a politická aktivita	165
8. Geopolitika – nástroj politické a geografické proměny světa a společnosti	168
9. Vývoj a proměny geopolitiky	173
Závěr	176

KAPITOLA 7**Válka: rámec pro analýzu (Jiří Šedivý)**

Úvod	180
1. Teorie válek	182
1.1. Definice	182
2. Typologie válek	185
2.1. Prostor	185
2.2. Čas	186
2.3. Intenzita	186
2.4. Metoda	187
2.5. Motiv	188
3. Příčiny válek	188
3.1. Mikroteorie	189
3.2. Makroteorie	189
3.3. Roviny analýzy	191
4. Teorie spravedlivé války	192

5. Postmoderní konflikt a budoucnost války	194
5.1. Lekce války v Perském zálivu	194
5.2. Charakter ozbrojených konfliktů 90. let	195
5.3. Strukturální předpoklady postmoderní války	197
Závěr	197

KAPITOLA 8

Integrační procesy ve světě (Petr Pavlík)

Úvod	200
1. Teorie integrace	200
2. Integrace a desintegrace	205
3. Typologie integrací	207
4. Integrační procesy v Evropě	208
5. Od Montánní unie k Evropské unii	211
6. Příklady soudobých integračních seskupení mimo Evropu	217
Závěr	218

KAPITOLA 9

Stát a formy státoprávního uspořádání (Jan Svatoň)

1. K pojmu a pojetí státu	221
1.1. Stát jako instituce	223
1.2. Státní moc	224
1.3. Suverenita státu	227
1.4. Státní území a obyvatelstvo	228
1.5. Moderní stát	229
1.6. Funkce státu	230
2. Formy státoprávního uspořádání moderního státu	230
2.1. Formy vlády	231
2.2. Parlamentní forma vlády	233
2.3. Prezidentská republika	234
2.4. Švýcarská forma vlády shromáždění (direktoriální forma vlády)	235
2.5. Modifikované systémy	235
3. Územní uspořádání moderního státu	237
Závěr	240

KAPITOLA 10

Volební systémy a politický konflikt v prostoru (Tomáš Kostecký)

Úvod	242
1. Volební systémy a jejich typy	243
1.1. Volební systémy většinového typu	245
1.2. Volební systémy poměrného zastoupení	246
2. Vlastnosti jednotlivých volebních systémů, kritéria a postupy při vymezení volebních obvodů a politické souvislosti	250
2.1. Důsledky používání různých volebních systémů, jejich výhody a nevýhody	250
2.1.1. Výhody většinového systému	250
2.1.2. Výhody systému poměrného zastoupení	253
2.2. Vymezení volebních obvodů – problémy, pravidla	255
2.2.1. Ústavní kritéria vymezení obvodů	256
2.2.2. Politicko-geografická kritéria vymezení obvodů	257
2.2.3. Politická kritéria vymezení obvodů	257
3. Středoevropské volební systémy v 90. letech	257
3.1. Volební systém v Polsku	258

3.2. Volební systém v Maďarsku	258
3.3. Volební systém v Česku	259
3.4. Volební systém na Slovensku	260
Závěr	260
<i>O autorech</i>	263
<i>Seznam rámečků</i>	266
<i>Rejstřík</i>	269

SEZNAM RÁMEČKŮ

KAPITOLA 1

1. Kolonialismus	31
2. Trojúhelníkový obchod	32
3. Merkantilismus	33
4. Laissez-faire	34
5. Formální a neformální kolonie	35
6. „Rvačka“ o Afriku	36
7. Britská koloniální správa a indický boj za nezávislost	37
8. Mandátní systém	38
9. Třetí svět	39
10. Orientalismus	42
11. OPEC a ropný šok 1973/74	45
12. Klasifikace zemí světa podle Světové banky	46
13. Model stádií růstu	48
14. Modernizace	49
15. Neokolonialismus	50
16. Dlužní krize	54

KAPITOLA 2

1. Globální jevy, globální procesy, globální problémy a globalizace	60
2. Nadnárodní společnosti	61
3. Brettonwoodské dohody	62
4. ABB – příklad globální expanze, organizační struktury a relokace pracovních míst	63
5. Informační technologie, počítače a internet	65
6. Informační společnost	66
7. Deregulace	67
8. Slabý sluha silných pánů: pobídky pro zahraniční investory a dobývání renty v éře globalizace	68
9. Čarování s transferovými cenami	71
10. Nová mezinárodní dělba práce	73
11. Jádru, semiperiferie, periferie	74

KAPITOLA 3

1. Definice environmentálního problému	81
2. Co je to znečištění	82
3. Za jakých okolností se environmentální problém stává problémem mezinárodním?	86

4. Trvale udržitelný rozvoj	87
5. Ekosystém	89
6. Stát, suverenita a teritorium	90
7. Princip nezasahování do vnitřních záležitostí a environmentální problémy	91
8. Mezinárodní environmentální režim	95
9. Tragédie společného majetku (the tragedy of the commons)	96
10. Příklad regulačního režimu: režim klimatických změn	97

KAPITOLA 4

(obr. 1) Celková hodnota Oficiální rozvojové pomoci členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC) ve srovnání s jejím podílem na HNP	117
(obr. 2) Vztah mezi hodnotou rozvojové pomoci ze zemí OECD a jejím podílem na HNP v roce 1998 ..	118
(tab. 1) Oficiální rozvojová pomoc členských zemí DAC a multilaterálních organizací	126

KAPITOLA 5

1. Výživa a podvýživa	129
2. Zemědělství jako „motor“ ekonomického růstu	134
3. Charakteristika intenzivního zemědělství vyspělých zemí	138
4. Pozemkové reformy v Číně	139
5. Pozemkové reformy v Indii	140
6. Pozemková reforma v Japonsku	141
7. Kooperace mezi sektory v Japonsku	142
8. Transformace zemědělství v Číně	143
9. Samozásobitelské (subsistenční) zemědělství	144
10. Voda jako limitující faktor	146
11. Proces ruralizace v Japonsku	148
(tab. 1) Podíl pracujících v zemědělství ve srovnání s podílem zemědělství na tvorbě hrubého domácího produktu ve vybraných zemích	132

KAPITOLA 6

1. Dvojí pojetí – interpretace – Kjellénova politického systému	157
2. Vývojová (historická) stadia geopolitiky	173
3. Vývojové ideová geopolitika	174
4. Hierarchizace a specifikace geopolitiky	175
5. Geopolitické módy – alternativní módy (scénáře) geopolitického vývoje, „geopolitika věčného zaměření“	176

KAPITOLA 8

1. Konvergenční kritéria	204
2. Hlavní instituce Evropské unie	212
3. Kodaňská kritéria	215
(tab. 1) Kritéria konvergence – realizace 1996–1998	216

KAPITOLA 9

1. Společnost	222
2. Státnost	223
3. Politická legitimita	226
4. Pojem státu	229
5. Znamky moderního státu	230
6. Horizontální dělba moci	232
7. Státní správa a samospráva	238

KAPITOLA 10

1. Teorie demokracie	243
2. Škála volebních systémů, které lze použít při volbě do parlamentu o 20 křeslech	244
3. Přidělování mandátů krajům pomocí republikového mandátového čísla	248
4. Přidělování mandátů pomocí systému volebního dělitele, metodou Saint Lague	249
5. Dvě hlavní techniky gerrymanderingu	255